

SEMNIFICAȚII ALE ȘARPELUI, PREZENTE ÎN EPISTOLE IERONIMIENE

Prof. dr. MIHAELA PENCOV

Încă din cartea Facerii, șarpele este caracterizat drept abil, mai priceput decât oricare alt animal: *Șarpele însă era cel mai șiret dintre toate fiarele de pe pământ pe care le făcuse Domnul Dumnezeu*¹.

Ambrozie² explică această inteligență ca aparținând lumii de deșertăciune, vieții tranzitorii pământene; șarpele ca întruchipare a Diavolului, păstrează principalele sale atribute: deține înțelepciunea otrăvită și este Prinț al lumii acesteia, căzut fiind dintru cele înalte.

În același timp, șarpele, ca instrument al ispitirii, este și cel datorită căruia omul ajunge la deplina cunoaștere, aceea a binelui și răului, potrivit aceluiași scriitor patristic. În tratatul *De Paradiso*, el se simte contrariat cum de poate fi socotită păcat și cădere această curiozitate naturală cu care Creatorul l-a înzestrat pe om, însă preferă să își recunoască limitele și să se declare recunoscător divinității că acest rău necesar s-a produs totuși.

*De fapt, se întrebă Ambrozie, dacă nu am fi ajuns la conștiința binelui și a răului, cum le-am mai putea distinge astăzi? Mai mult, chiar șarpele, simbol al ticăloșiei (malitia), al răului, există tot prin voia lui Dumnezeu, iar Mântuitorul, spune Episcopul, ne-a relevat faptul că "ticăloșia șarpelui le este de folos oamenilor spre mântuire". Și în aceste foarte limpezi explicații se vedește același pragmatism de sorginte clasică; hermeneutul pare să îmbine textul biblic cu vergilianul "nihil sine magno labore", căci el este convins că șarpele a fost creat de Dumnezeu pentru ca omul să lupte în obținerea celor dorite; în consecință, în măsura în care omul luptă victorios, șarpele devine un factor al progresului. Nu încapă nicio îndoială că viziunea ambroziană este una aproape necanonică, dar perfect logică.*³

¹ serpens erat callidior cunctis animantibus terrae quae fecerat Dominus Deus. Vulgata, Genesis, 3:1; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1997. Traducerea în limba română a termenului callidus prin șiret face o nedreptate șarpelui, căci în latină cuvântul înseamnă "abil, ingenios". Textele în limba latină din Vulgata sunt preluate de pe www.thelatinlibrary.com.

² v. Ambrozie, *De Paradiso*, XII, 54, apud www.documentacatholicaomnia.eu.

³ Dan Negrescu, *Patristica Perennia. Părinți de limba latină*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2004, p. 102.

Plini de viclenie și capabili de o măiestrită disimulare sunt și cei care-i urmează șarpelui - *bilinguis atque laethalis* - aspru îndepărtați de la fața Domnului, prin cuvintele Mântuitorului: *Pui de vipere, cum puteți să grațiți cele bune, odată ce sunteți răi?*⁴

Despre pornirea dușmănoasă a acestei creaturi pomenește și Iuvenal într-una din Satire când, indignat de răutatea umană față de semeni, îl compară pe om cu felurite bestii, cea dintâi fiind șarpele:

*Astăzi însă vremea noastră e-a pornirilor haine;
Decât oamenii chiar șerpii între ei se au mai bine.
Fiarele își cruță viața, când e părul lor la fel;
Leul nu-și înfinge colții în alt leu mai slab ca el...*⁵

Tot ca simbol malefic apare identificat cu monstrul Leviathan, reprezentând haosul, dezordinea opuse voii divine:

*În ziua aceea, Domnul se va năpusti cu sabia sa grea, mare și puternică, asupra leviatanului, a șarpelui care fuge, asupra leviatanului, a șarpelui încolăcit, și va omori balaurul cel din Nil.*⁶

În imaginarul biblic este văzut în repetate rânduri ca întruchipare a diavolului:

*Și a fost aruncat balaurul cel mare, șarpele cel de demult, care se cheamă diavol și satana, care înșeală toată lumea, aruncat a fost pe pământ și îngerii lui au fost aruncați cu el.*⁷

Această alternanță terminologică între *serpens* și *draco* ne va surprinde și în textele clasice la care vom apela.

Șarpele este înainte de toate ispititorul, după cum reiese dintr-un fragment epistolar ce se leagă de referința anterioară, pogorârea din perfecțiunea edenică într-o lume ce se cere stăpânită prin muncă fiind, după părerea lui Ieronim, efectul vicleniei șarpelui:

*la început șarpele l-a coborât pe pământ pe primul locuitor al paradisului punându-i în cale încolăciri viperine.*⁸

⁴ Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Vulgata, Evangelium secundum Matthaeum, 12:34; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit.

⁵ Persius. Iuvenal. *Marțial, Satire și epigrame*, în românește de Tudor Măinescu și Alexandru Hodoș, prefață de I. Fischer, București, Editura pentru Literatură, 1967, Iuvenal, Satira XIII, v. 158-160, p. 261.

⁶ in die illo visitabit Dominus in gladio suo duro et grandi et forti super Leviathan serpentem vectem et super Leviathan serpentem tortuosum et occidet cetum qui in mari est. Vulgata, Isaia, 27:1; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit.

⁷ et proiectus est draco ille magnus serpens antiquus qui vocatur Diabolus et Satanus qui seducit universum orbem proiectus est in terram et angeli eius cum illo missi sunt. Ibidem, Apocalipsa, 12:9.

⁸ primum paradisi colonum viperinis nexibus praepeditum coluber deduxisset ad terras. Ieronim, Ep. X, par. 1, *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, ediția Hilberg, 1910/1918, Leipzig, revăzută și adăugită în 1996., vol. LIV, p. 35, trad.n.

El este și părintele idolatriei, căci îi promite Evei că amândoi vor deveni zei gustând din fructul oprit.⁹ După cuvintele Episcopului Ambrozie, reținem că:

*Viclenia șarpelui se pare că e răspunzătoare pentru greșeala omului de a introduce mai mulți zei.*¹⁰

Motivul din care acționează șarpele spre pierzania omului este invidia ce-l stăpânește pe diavol, ce singur renunțase la părtașia slavei din prea multă mândrie.

*Conform mitului Genezei, forța motivantă a vanității este cauza esențială a tuturor eșecurilor: spiritul decăzut. Ipostaziat în idol, Satan este izgonit din sfera sublimă. El devine seducătorul omului, forța subconștient motivantă care duce la ignorarea chemării spiritului (dorința esențială) și la exaltarea dorințelor multiple și pământești (reprezentate de măr, simbol al pământului). Satan-șarpele (simbol al seductibilității vanitoare a omului și al tentației de a exalta dorințele) îi șoptește omului promisiunile lui mincinoase (simbol al falselor promisiuni de satisfacție subconștientă).*¹¹

Atât la Ambrozie¹², cât și la Ieronim găsim drept cauză a dușmăniei dintre om și șarpe invidia. Acesta din urmă a avut de suferit de pe urma pizmei semenilor și, într-o scrisoare către Eustochium, făcând referire și la un clasic¹³, alături de textul biblic¹⁴, deplânge persistența cu care invidioșii îi urmăresc pe cei dreți:

*Toți sfinții au avut rivali, și chiar în paradis a existat șarpele, prin a cărui invidie moartea a intrat în lume.*¹⁵

Nu ar fi de prisos să ne amintim etimologia termenului latin invidia, provenit din verbul invidere însemnând ”a privi cu ochi răi, a avea sentimente dușmănoase”, format la rândul-i prin derivare cu prefixul in- cu sensul de ”împotrivire”.

Motivul legăturii dintre șarpe și invidie era cunoscut și anticilor, după cum reiese dintr-o grăitoare scenă¹⁶ din *Metamorfozele* ovidiene. Zeița Minerva, dornică de răzbunare, vizitează sălașul Invidiei - personaj alegoric - și o găsește pe aceasta ospătându-se cu vipere. Creatura plină de venin e veșnic nefericită văzând bucuria altora și otrăvește cu răsufierea-i mortală câmpii și păduri, cetăți și popoare.

Multiplele apariții ale șarpelui în literatura latină clasică își canalizau interesul asupra vrajbei proverbiale dintre această creatură târâtoare și ființa umană. Cu rare excepții, sub diversele denumiri ale speciilor se ascunde același pericolos

⁹ v. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit., Facerea, 3:5.

¹⁰ plures deos induxisse in hominum videatur errorem quaedam serpentis astutia. Ambrozie, Op.cit., XIII, 61, trad.n.

¹¹ Paul Diel, *Divinitatea. Simbolul și semnificația ei*, Traducere de Mihai Avădanei, Prefață de Nicu Gavriluță, Iași, Institutul European, 2002, p. 72.

¹² Ambrozie, Op.cit., XII, 54.

¹³ Horațiu, Ode II, X, v. 2.

¹⁴ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit., Proverbe, II:24.

¹⁵ omnes sancti aemulos habuerint, in paradiso quoque serpens fuerit, cuius invidia mors introivit in orbem terrarum. Ieronim, Ep. CVIII, par. 18, ed.cit., vol. LV, p. 329, trad.n.

¹⁶ v. Ovidiu, *Metamorfoze*, Traducere, studiu introductiv și note de David Popescu, București, Editura Științifică, 1959, Cartea a II-a, v. 750 ș.u., p. 95.

inamic al omului. Însă referirile la această dușmănie constituie mai degrabă simple constatări în conformitate cu lecțiile naturii, cel mult curiozități în cazul depășirii unor limite considerate firești. Sub influența imaginarului biblic totuși, literatura patristică, al cărei exponent de cinste rămâne Ieronim, va marca o cotitură remarcabilă: șarpele devine simbol al celui mai vechi vrăjmaș - de unde mult vehiculata sintagmă ieronimiană *serpens antiquus* - diavolul, ridicat împotriva omului din invidie.

De fapt, din pricina permanentei învecinări cu diavolul, conotațiile date de Scriptură acestei creaturi, sunt mai întotdeauna negative. Cu atât mai notabile devin, prin contrast, excepțiile. Astfel, la unul din evangheliști, întâlnim șarpele ca simbol al înțelepciunii, al precauției, la fel de esențiale în confruntarea cu răul, pe cât smerenia porumbelului:

*Iată eu vă trimit pe voi ca pe niște oi în mijlocul lupilor; fiți dar înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii.*¹⁷

Arhetipala antiteză dintre oaie și lup, dușmani fără doar și poate, apare aici contrabalansată de asocierea surprinzătoare dintre șarpe și porumbel, percepute adesea ca simboluri opuse, în parte tocmai datorită imaginarului biblic: Satana versus Duhul Sfânt. Pornind însă și de la studiul științific al naturii, așa cum îl exercită Plinius de pildă, pentru cei vechi, cele două ființe erau diametral opuse: una se târăște, cealaltă zboară; pot intra în conflict direct, căci șarpele se hrănește și cu ouăle din cuiburile păsărilor. Iar pe planul analogiilor tipice întâlnite în poezia clasică, una reprezintă pericolul, cealaltă pacea; una răutatea, alta neprihănirea.

Când în *Ieșirea*, se relatează plăgile abătute asupra egiptenilor din pricina învrăjbirii faraonului împotriva poporului ales, se produce o metamorfoză uimitoare, ce face trimitere la asocierea dintre șarpe și arborele mitic: toiagul lui Moise se transformă în șarpe¹⁸ înainte de a avea puterea miraculoasă prin care preschimbă apa râurilor în sânge. Șarpele e în acest caz un simbol al forței supranaturale manifestate în ochii muritorilor ca semn demn de luat în seamă, ca o anunțare a răzbunării divine ce se va declanșa curând.

În mod similar, când cetatea Aegina e devastată de molimă, regele Aeacus vorbește despre plaga șerpilor veninoși abătută asupra țării, din pricina mâniei Iunonei. Intervenția zeilor în viața oamenilor în chipul acesta dramatic e sintetizată deci prin apariția șarpelui, semn ce intră în opoziție cu apa, ca element vital: șerpii cei negri au infectat apele cu otrava lor.¹⁹

O altă ipostază biblică aparține a șarpelui, ce reține atenția celui obișnuit deja cu locurile comune întâlnite până acum în analiză, o constituie șarpele de aramă ridicat de Moise în pustie:

¹⁷ Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum; estote ergo prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae. Vulgata, Evangelium secundum Matthaeum, 10:16; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit.

¹⁸ v. Vulgata, Exodus, Cap. 4 și 7; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit.

¹⁹ v. Ovidiu, op.cit., Cartea a VII-a, v. 535, p. 212.

Iar Domnul a zis către Moise: „Fă-ți un șarpe de aramă și-l pune pe un stâlp; și de va mușca șarpele pe vreun om, tot cel mușcat care se va uita la el va trăi!”. Și a făcut Moise un șarpe de aramă și l-a pus pe un stâlp; și când un șarpe mușca vreun om, acesta privea la șarpele cel de aramă și trăia.²⁰

Aici avem în fond de a face cu o profetie a răstignirii lui Hristos. Cel înălțat pe cruce contribuie la regenerarea umanității rănite de păcat. Într-o epistolă adresată Fabiolei, ce constituie de fapt un mic tratat exegetic cu privire la cele 42 de popasuri ale israeliților conduși de Moise din Egipt spre țărâmul făgăduinței, Ieronim zăbovește asupra acestei prorociri, explicând că șarpele înălțat pe stâlp este un simbol christic de netăgăduit:

*o imagine a Mântuitorului, care într-adevăr a învins șarpele pe cruce fiind pus și veninul diavolesc a fost distrus.*²¹

Putem remarca fără exagerare că întâlnim aici același tip de magie prin asemănare, care funcționa în mitologia clasică. Fiindcă, așa cum capul meduzei continuă să împietrească privitorii și poate sluji ca armă de apărare pe scutul Minervei, șarpele înălțat pe stâlp stoarce veninul din rănilor celor mușcați în realitate de șerpi.

Prin urmare și șarpele este în simbolistica biblică un semn bivalent, întruchipare a celui Rău în majoritatea cazurilor, dar și presemnalare a celui Bun - Hristos - în această secvență mult discutată. Vom avea din nou ocazia să constatăm caracterul bipolar al simbolurilor animaliere în capitolul dedicat leului, de astă dată mult mai pregnant manifestat.

În alt loc din corespondență, Ieronim mai face o trimitere la șarpele pe care Moise l-a înălțat spre salvarea celor pedepsiți:

Bonusus, prietenul retras din lume, *a înălțat șarpele în pustie, după pilda lui Moise.*²²

În aceeași scrisoare plină de admirație față de forța de decizie a tânărului ascet, scriitorul nostru se pune în antiteză cu preabunul Bonusus care a urmat Peștele - alt simbol creștin mult vehiculat în primele secole ale activității Bisericii - și s-a scufundat în apa botezului, în timp ce autorul acestor rânduri se ține încă departe de izvorul vieții. Iată-l comparându-se din această pricină cu vasiliscul și scorpiionul ce colindă prin pustietăți: *eu, încă murdărit de vechile-mi metehne, sălășluiesc în deșert asemenea vasiliscului și scorpiionului.*²³

²⁰ et locutus est Dominus ad eum fac serpentem et pone eum pro signo qui percussus aspexerit eum vivet fecit ergo Moses serpentem aeneum et posuit pro signo quem cum percussi aspicerent sanabantur. Vulgata, Numeri, 21:8-9; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit.

²¹ in typum salvatoris, qui verum antiquum serpentem in patibulo triumphavit, diaboli venena superantur. Ieronim, Ep. LXXVIII, par. 37, ed.cit., vol. LV, p. 79, trad.n.,

²² sacramento Moysi serpentem in heremo suspendit. Ieronim, Ep. III, par. 4, ed.cit., vol. LIV, p. 15, trad.n.

²³ nos pristina contagione sordentes quasi reguli et scorpiones arentia quaeque sectamur. Ieronim, Ep. VII, par. 3, ed.cit., vol. LIV, p. 28.

În Viața lui *Malchus*, *monahul rob*it, regăsim imaginea lighioanelor veninoase ce se retrag din fața puterii solare: *căci obișnuiesc să caute umbra și viperele și vasiliscul și scorpionii, precum și altele de felul lor ce se feresc de fierbințeala soarelui.*²⁴

Meditația asupra diferenței dintre cel ce a ales cu hotărâre calea credinței și cel ce încă șovăie - Ieronim - continuă să exploateze simbolistica șarpelui:

*Acela calcă deja capul năpârcii, câtă vreme eu sunt biată hrană șarpelui ce prin sentință divină se hrănește cu țărână.*²⁵

Este transparentă și de astă dată referirea la textul vetero-testamentar unde se vorbește, pe de o parte, despre destinul impus de divinitate șarpelui:

*Zis-a Domnul Dumnezeu către șarpe: "Pentru că ai făcut aceasta, blestemat să fii între toate animalele și între toate fiarele câmpului; pe pântecul tău să te târâști și țărână să mănânci toate zilele vieții tale!"*²⁶

Iar, în al doilea rând, aflăm în Evangheliile despre puterea dată de Hristos următorilor săi împotriva șarpelui:

*Iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii, și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma.*²⁷

Înțelegerea șarpelui ca simbol christic, poate fi legată și de asocierea dintre șarpe și soare, făcută pe baza etimologiei populare. Astfel, găsim la Macrobius: *Că șarpele este unul dintre cele mai importante atribute ale soarelui, o dovedește și numele său (draco), derivat de la verbul δέσκειν "a vedea". Doar se și spune că ochii șarpelui - pătrunzători și neadormiți - imită natura soarelui.*²⁸

În celebra epistolă către Eustochium, Ieronim face unele referiri la șarpe, păstrând mereu preajma textului scriptural atât de îndrăgit și bine cunoscut lui. Să ne amintim că scrisorile trimise în principal discipolelor aveau și un scop didactic, prin urmare orice trimitere la Biblie solicita atenția destinatarului, îl situa într-un câmp exegetic comun. Liniștea nu poate fi dobândită pe pământ, aflat sub semnul șarpelui:

*Tu socotești că poți găsi pacea pe pământ, care dă naștere la mărăcini și spini pe care să-i mănânce șarpele?*²⁹

²⁴ Sfântul Ieronim, *Pilduitoare vieți de eremiți*, Studiu, note introductive și traduceri de Dan Negrescu, București, Editura Paideia, 2006, p. 59.

²⁵ ille iam calcat super colubri caput, nos serpenti terram ex divina sententia comedenti adhuc cibo sumus. Ieronim, Ep. VII, par. 3, ed.cit., vol. LIV, p. 29.

²⁶ et ait Dominus Deus ad serpentem quia fecisti hoc maledictus es inter omnia animantia et bestias terrae super pectus tuum gradieris et terram comedes cunctis diebus vitae tuae. Biblia sau Sfânta Scriptură, ed.cit., Facerea, 3:14.

²⁷ ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones et supra omnem virtutem inimici et nihil vobis nocebit. Ibidem, Luca, 10:19; este desigur vorba de scorpioni, cum ne arată și textul latin.

²⁸ Ambrosius Theodosius Macrobius, *Saturnalia*, Traducere, introducere și note de Gh. Tohăneanu, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961, Cartea I, XX:3, p. 112.

²⁹ tu pacem arbitrare in terra, quae tribulos generat et spinas, quam serpens comedit? Ieronim, Ep. XXII, par. 3, ed.cit., vol. LIV, p. 146, trad.n.

Căci cine-și va găsi liniștea înconjurat de primejdioasele târâtoare ale pământului?

*Nimeni nu pășește sigur printre șerpi și scorpioni.*³⁰

Doar cel ce fuge din preajma acestor fiare simbolice și se apropie de bestiile reale are șansa, paradoxal, de a afla siguranța, prin întoarcere la natură, la modelul de viață al sihaștrilor pentru care animalele nu mai întruchipează spaime adânci și capcane ale vrăjmașului, ci adjuvanți, prieteni, ființe gata să-l reintroducă în grădina raiului părăsită prin păcat de Adam. Ieronim a trăit personal această experiență și o împărtășește dragii lui Eustochium. Închis în grota ce-i servea drept chilie, scriitorul mărturisește că:

*De spaima Gheenei, singur mă condamnasem la carceră, având drept tovarăși scorpioni și alte fiare.*³¹

Deși în acest pasaj șarpele nu este menționat aparte, el face mereu pereche cu scorpionul, deci îi putem bănui lesne existența în preajma pustnicului, alături de alte fiare, printre care nelipsitul leu joacă un rol aparte, după cum vom vedea.

De altfel, în contextul exodului biblic, singurele creaturi suficient de rezistente la climatul arid și lipsa cronică a apei erau șarpele și scorpionul:

*...care te-a povățuit prin pustiul cel mare și groaznic, unde sunt șerpi veninoși, scorpioni și locuri arse de soare și fără de apă.*³²

Deplângând alegerile greșite făcute de unele fecioare, pierdute din sânul mamei Biserici, Ieronim se referă la ele metaforic drept stele asupra cărora își construiește sălașul tatăl mândriei, permițând șarpelui să locuiască în fisurile create de omul însuși prin păcat:

*asupra acestor stele dușmanul își așează tronul său, aceste pietre le sapă năpârca și își face lăcaș în crăpăturile lor.*³³

Rolul de ispitor al șarpelui nu încetează însă în preajma celor curați cu inima, ci încercările lui de a seduce se întesc, smulgând lacrimi și gemete celui ce se teme de căderea în ispită:

*Oare nu este de plâns, nu este de jelit că șarpele mă pofteste iar la hrană neîngăduită?*³⁴

Făcând iarăși trimitere la un text binecunoscut din *Geneză (3:1)*, Ieronim o avertizează pe destinatară hotărâtă a-și păstra castitatea, asupra multiplelor pericole ce o pasc dinspre iscusința tulburătoare a șarpelui:

³⁰ nemo inter serpentes et scorpiones securus ingreditur. Ibidem, trad.n.

³¹ ob gehennae metum tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius et ferarum. Ibidem, par. 7, p. 152, trad.n.

³² ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili in qua erat serpens flatu adurens et scorpio ac dipsas et nullae omnino aquae. Vulgata, Ed.cit., Deuteronomi, 8:15; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit.

³³ super quot sidera superbus inimicus ponat thronum suum, quot petras excavet et habitet coluber in foraminibus earum. Ieronim, Ep. XXII, par. 13, ed.cit., vol. LIV, p. 160, trad.n.

³⁴ an non flendum est, non gemendum cum me rursus serpens invitat an illicitos cibos? Idem, Ep. XXII, par. 18, ed.cit., vol. LIV, p. 167, trad.n.

*Dușmanul luptă cu multe capcane pline de viclenie. Mai priceput decât toate fiarele era șarpele.*³⁵

Tot o viclenie a diavolului poate fi și tentația culturii. În răstimpul petrecut în deșertul Chalcis, înconjurat de cărțile iubite, Ieronim suferea constatând că stilul literar al Sfințelor Scripturi nu se ridică la înălțimea rafinamentului manifestat în operele scriitorilor clasici. Din pricina unor astfel de aprecieri ajunge să se socotească o jucărie în mâna abilului dușman al sufletului omenesc și suspină răscolit de remușcări:

*mă batjocorea bătrânul șarpe.*³⁶

În altă parte, Ieronim asociază șarpele cu meșteșugurile vrăjitoarești, tehnici de divinație nepotrivite unui credincios, incantații înșelătoare la care acesta trebuie să rămână surd, așa cum se fereau cei din vechime de cântecul sirenelor:

*Se ridică șerpilor și artele malefice să ne provoace la război.*³⁷

Dat fiind că, potrivit textului scripturii (v. Psalmii), sunt socotiți șerpi și următorii ai diavolului toți cei ce înșală cu bună știință suflete nevinovate, Ieronim se simte îndreptățit să-i includă în rândul acestora pe cei mai de temut eretici ai vremii. Într-o epistolă adresată Papei Teofil, prin anul 400, îi aduce în primul rând laude pentru eforturile depuse în combaterea origenismului. Înfrângerea fără echi-voc a șarpelui este subliniată și de contrastul dintre alte două simboluri puternice: soarele și bezna.

*în niciun chip bătrânul șarpe nu mai șuieră, ci răsucit și cu măruntaiele scoase, ascuns în întunericul peșterii nu suportă soarele strălucitor.*³⁸

Aceeași dedicare față de dreapta credință îl determină pe cuviosul slujitor al Domnului să își învenineze condeiul îndreptându-l împotriva fostului său prieten, Rufinus, care-l suspectase și acuzase fățiș de origenism, și să-i atribuie denumiri mai potrivite pentru pana unui mare satiric antic:

*unde e acum năpârca-ncolăcită? unde mult-veninoasa viperă?*³⁹

Printr-o imagine auditivă, se referă apoi la întreaga ceată de eretici și schismatici ce umblă să smintească oamenii simpli:

*erezia, care șuiera prin lume...*⁴⁰

În tratatul apologetic *Contra Vigilantium*, se arată că nu poți avea nicio încredințare când dormi în vecinătatea șarpelui⁴¹, întrucât acest eretic, cu limbă de

³⁵ Varii callidus hostis pugnat insidiis. Sapientior erat coluber omnibus bestiis. Ibidem, par. 29, p. 186-187, trad.n.

³⁶ me antiquus serpens inluderet, Ibidem, par. 30, p. 190, trad.n.

³⁷ consurgunt serpentes et artes maleficae ad bella nos provocant. Ieronim, Ep. LXXVIII, par. 38, ed.cit., vol. LV, p. 80, trad.n.

³⁸ nequaquam antiquus serpens sibilat, sed contorsus et evisceratus in cavernarum tenebris delitescens solem clarum ferre non sustinet. Ieronim, Ep. LXXXVIII, par. ed.cit., vol. LIV, p. trad.n.

³⁹ ubi nunc est coluber tortuosus? ubi venenatissima vipera? Ieronim, Ep. XCVII, par. 1, ed.cit., vol. LV, trad.n.

⁴⁰ heresis, quae sibilabat in mundo... Ibidem, trad.n.

⁴¹ Sfântul Ieronim, *Apologie și rânduală*, Studii introductive, traduceri și note de Dan Negrescu, București, Paideia, 2008, p. 40.

*viperă și preacrudă mușcătură*⁴², reprezintă un pericol de care e bine să ne ținem departe.

Neamul acesta viperin, în legătură cu care ne avertizează evanghelistul⁴³ desemnat parafrastic în aceeași scrisoare prin sintagma serpentina generatio, posedă o mare capacitate de disimulare, încât cei dimprejur nu știu cine e demn de dragoste și cine trebuie evitat.

Revenim la cuvintele psalmistului recunoscând alături de Ieronim în eretici pe cei plini de otravă, dușmanii înveninați de ură:

*Mânia lor după asemănarea șarpelui, ca a unei vipere surde...*⁴⁴

Într-o epistolă plină de mustrare îndreptată ca sfat înspre o mamă și fiică dintre care lipsește buna înțelegere, Ieronim își justifică stilul dur, dojenitor, pe alocuri șfichiuitor, prin faptul că păcatul trebuie smuls fără cruțare din rădăcină, chiar dacă ascuțișul curăției provoacă durere, cu alte cuvinte: prin antidot se alungă veninul șarpelui.⁴⁵

Toate cele prezentate demonstrează că principala sursă de inspirație pentru modul în care șarpele apare reprezentat în scrierile ieronimiene o constituie Sfânta Scriptură. Totuși legătura cu marii clasici latini este păstrată de scriitorul patristic, prin raportarea la textele acestora, citarea lor din memorie constituind un tribut adus peste veacuri iubiților săi precursori, precum Cicero și Vergilius, Horatius și Iuvenal.

⁴² Ibidem, p. 37.

⁴³ v. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit., Matei, 3:7.

⁴⁴ furor illis secundum similitudinem serpentis sicut aspidis surdae. Vulgata, Psalmi, 57:4; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed.cit.

⁴⁵ venena serpentino pelluntur antidoto. Ieronim, Ep. CXVII, par. 2, ed.cit., vol. LV, trad.n.